

Superbiodiverzitní způsob managementu

Smyslem zavedení a zohledňování superbiodiverzitního přístupu v NOO je vytvoření podmínek pro efektivní, smysluplnou a odborně správnou ochranu bezlesí a řídkolesí s využitím aktivního managementu (kosení s využitím ručního náradí, kosačky, křovinořezu nebo sekačky s ručním odnosem a odvozem biomasy) nebo pro správnou ochrannářskou pastvu mimořádně cenných lokalit se zvláště chráněnými druhy, zejména pak u managementu zaměřeného na ochranu a podporu hmyzu, který potřebuje citlivější přístup než třeba čistě botanické lokality.

A. Principy superbiodiverzitního přístupu

1. **Vhodné termíny:** při managementu travin uplatňovat termíny, které prokazatelně ne/vedou k jejich potlačení s ohledem na aktuální stav lokality např. v důsledku změn počasí, nikoli s ohledem na datum v kalendáři
2. **Mozaikovitá či výběrová seč nebo pastva:** v kombinaci s ponecháváním nektarových ostrůvků a/nebo vyhýbání se cílovým druhům vs. celoplošné sečení/pastva v jednom termínu, využívat potravních preferencí pastevních zvířat
3. **Využívání moderních přístupů v ochraně přírody:** např. strhávání drnu, zvyšování heterogenity prostředí, využívání těžké techniky, druhotné využívání biomasy, nejen pálení pokosené a vyřezané hmoty, ale i řízené vypalování dílčích ploch. Na vhodných lokalitách se ušetří finanční i lidské zdroje za neustálé sisyfovské kosení/výřez/výhrab stařiny.
4. **Flexibilita plánu péče:** péče se přizpůsobuje citlivosti lokality, druhům a daným podmínkám. Neznamená to fixně stanovenou péči na několik let dopředu.

Je mylná představa, že je lepší udělat management alespoň „nějak“ než vůbec. Managementy na úkor kvality, kdy louky jsou „komerčními zhotoviteli“ posekané-neposekané, vyhrabané-nevyhrabané, vypasené-nevypasené, navíc celoplošně, v nevhodných termínech jako např. orchideje v době květu, živné rostliny vzácných motýlů v době, kdy se na nich vyvíjí jejich vajíčka nebo housenky atp., jsou ve skutečnosti pro řadu klíčových druhů likvidační.

Výsledkem je, že stát sice ušetřil a louka vypadá „udržovaná“, ale předměty ochrany z ní postupně mizí, až vymizí úplně. Výsledkem je, že peníze, které měly sloužit k ochraně a podpoře biodiverzity, naopak zcela kontraproduktivně přispěly k likvidaci biodiverzity.

Ke kosení a ukidku louky je třeba přistupovat tak, aby to bylo z hlediska podpory biodiverzity naopak co nejlepší. Tedy nejen mozaikovitě v několika (správných) termínech v průběhu vegetační sezóny případně i mimo ni, ale pokosit ji mozaikovitě tak, aby byly co nejvíce potlačeny invazní a expanzivní druhy a naopak co nejvíce podpořeny druhy cílové, ohrožené a vzácné. Často je navíc nutno při sečení hledat ve vysoké trávě jednotlivé rostliny cílových druhů a jim se vyhýbat, nebo dokonce ručně vyplít, čímž se rychlost seče výrazně sníží, zatímco nutnost odborného vzdělání pracovníků vzroste.

Potlačení expanzivních a invazních druhů spočívá v kosení ploch s největším zapojením travin a dalších expanzivních a invazních druhů těsně před nebo v době kvetení a to podle druhu a aktuálního stavu vegetační sezóny, tzn. ideálně:

- *Arrhenatherum elatius*, *Bromus erectus* – cca od poloviny května do poloviny července, druhá seč ideálně ještě v druhé polovině července až první polovině srpna
- *Calamagrostis epigejos* – první seč v první polovině června až v první polovině července, druhá seč ideálně ještě v druhé polovině srpna až první polovině září
- *Deschampsia cespitosa*, *Solidago gigantea*, *Solidago canadensis* – první seč v druhé polovině června až v druhé polovině července, druhá seč ideálně ještě v druhé polovině srpna až v září. Laty rodu *Solidago* dozrávají i po seči v době květu a je třeba je odstranit dříve, než dojde k jejich dozrání a rozlétání po lokalitě a celý zásah tak bude zbytečný.
- *Phragmites australis* – první seč v druhé polovině června až v druhé polovině července a to pouze tak, že se seče horní třetina rostliny a biomasa se neuklízí, druhá seč je nutná v druhé polovině srpna až v září u země a s úklidem biomasy
- *Molinia caerulea*, *Molinia arundinacea* – první seč v srpnu, druhá seč případně ještě v říjnu

Cílená podpora některých ohrožených druhů spočívá v mozaikovitém kosení/pastvě ploch s cílenými druhy již od května, ale většinu spíše až v druhé polovině roku po odkvětu. Část nejlepších ploch (min. 10 - 30 % podle velikosti lokality, druhu stanoviště a stavu biotopů) je potřeba v rámci jedné sezóny nekosit vůbec. Podle konkrétních druhů živočichů a rostlin, které se na lokalitách vyskytují, a stavu jejich populací existují desítky výjimek jako např.:

- *Parnassia palustris* – první seč v květnu, druhá v druhé polovině června až první polovině července, třetí seč v druhé polovině října až listopadu (nebo přes zimu)
- *Orchis morio*, *Dactylorhiza majalis* – první seč druhá polovina července až druhá polovina srpna, druhá seč druhá polovina září až první polovina října
- *Dactylorhiza incarnata* – první seč v srpnu, druhá seč druhá polovina září až první polovina října
- *Gentianella amarella*, *Gentianella praecox subsp. bohémica*, *Gentianella obtusifolia subsp. Sturmiana* – první seč na jedné polovině plochy ideálně přelom května a července, druhá seč na druhé polovině plochy, případně celoplošně v době výskytu v únoru až březnu, pokaždé poctivě vyhrabat a odklidit biomasu
- *Gentianopsis ciliata* – první seč během června až max do první poloviny července, druhá seč v únoru až březnu
- *Gentiana cruciata* – ideálně vykolíkovat každou rostlinu a nekosit je vůbec, jen okolo. Ale současně je nutné jejich okolí ručně vyplít. Pokud kosit tak spíše do května anebo až od října.

Náklady na takovouto citlivou a odborně vedenou péči jsou v porovnání s „klasickým“ přístupem nesrovnatelně vyšší, stejně jako požadavky na kvalitu a odborné (botanické ad.) znalosti zhotovitelů.

B. Skutečné náklady superbiodiverzitních managementových opatření

Řada lokalit je udržována při životě na úkor zhotovitelů, kteří nemají možnost zajistit si kofinancování své činnosti a odmítají se smířit s polovičatě odvedenou prací nebo s myšlenkou na to, že pokud se o lokalitu nepostarají, byť za absolutně nerentabilních podmínek, nikdo jiný to neudělá.

Při upřednostňování ceny jsou (možná nevědomky) eliminováni kvalitní zhotovitelé, včetně nevládních ochranných organizací, které si jsou díky dlouhodobé práci dobře vědomi reálných nákladů, za které lze údržbu cenného území zajistit odpovídajícím způsobem.

Velmi oceňujeme postupné navyšování sazebníku NOO, bohužel tyto jsou stále pozadu skutečným neustále se zvyšujícím nákladům a inflaci. Stále se ale pohybujeme na úrovni, kdy odměna za práci buď pokryje náklady zhotovitele (samozřejmě za cenu velmi nízkých mezd), nebo je ani nepokryje a zhotovitel musí sahat do svých finančních rezerv, pokud nějaké má.

1. Čisté náklady na práci

Při krácení rozpočtů ze strany zadavatele obvykle dochází k tomu, že se ruční kosení se shrabáním a odvozem biomasy realizuje za 2 až 3 Kč za m. Zajímavostí může být, že komerční sektor by za tuto částku nezvládl ani samotné pokosení (natož pohrabat a odklidit nebo navíc dokonce odvozit na skládku) a v této cenové relaci je dostupné nanejvýš zmulčování, což je zásah z hlediska ochrany biodiverzity nejen zcela nevhodný, ale dokonce zcela kontraproduktivní. Jen za kosení křovinořezem (tedy bez hrabání, úklidu, odvozu a likvidace) podél silnic, železnic, pod elektrovody, při údržbě zeleně ve městech si **firmy dnes běžně účtují 5 až 22 Kč/m.**

2. Likvidace a odvoz biomasy

Velmi často udržujeme izolované, menší, hůř přístupné lokality daleko od sebe, i daleko od nás, kde třeba nejbližší kompostárna je 30 km a místní zemědělci mají svého sena dost, anebo je složení pokosené hmoty z té lokality pro zkrmení zcela nevhodné. **Náklady za odvoz, včetně amortizace techniky a poplatku za uložení biomasy z mokřadní louky v kompostárně může běžně činit 30 až 50 000,- Kč/ha.** Lpění na veškerém odvozu biomasy z lokality je spolu se špatným načasováním a slabou mozaikovitostí zásahů jeden z největších nešvarů naší aktivní ochrany přírody. Přitom s její pomocí lze (ale pochopitelně v rámci lokalit jen na vhodných místech) zvyšovat heterogenitu prostředí a vytvářet pro mnohé druhy tolik důležitá spáleniště pro motýly coby zdroj minerálů, popeliště pro ptáky a raná sukcesní stadia. Pokud se spálit nedá, nebo to na některých lokalitách není vhodné, je třeba biomasu využívat jako důležitá úkrytiště, zimoviště, líhniště, potravní lokality, ba celé „samostatné“ biotopy pro mnohé bezobratlé, obojživelníky, plazy, houby, savce i ptáky.

3. Režijní náklady

- a) **Provozní náklady.** U malých začínajících spolků jsou vysoké počáteční investice na vybavení. U velkých expandujících spolků pak zase čím dál vyšší režijní náklady, ať už provozní nebo mzdové (např. živnostníci vs. zaměstnanecké poměry). Dále jsou tu i průběžné investice, které vyžadují pozornost jako jednání s vlastníky a úředníky, údržba a investice do nové techniky, amortizace techniky, nákup PHM do strojů (**50% navýšení oproti r. 2020**), energie, prostoje, inflace, zisk zajišťující pokračování činnosti např. v souvislosti s nutností projekty předfinancovat apod.
- b) **Náklady na bezpečnost práce.** Práce v terénu s ruční technikou v kombinaci s obtížnou dostupností nebo samotnými obtížnými podmínkami na lokalitách (práce na nebezpečných svazích a skalách, v trnitých křovinách nebo v bažinách někdy i do půl pasu v bahně) vyžaduje zvýšenou míru bezpečnosti práce, hygieny práce (např. nucené přestávky před hrozícími úpaly při práci na jižně exponovaném svahu rozpálené skalní stepi na Jižní Moravě nebo na „černých kamenitých pecích“ v Českém středohoří za letních veder) a dostupnost vhodných ochranných pomůcek (např. před vibracemi, hlukem a odletujícími kusy dřeva a kamenů při práci s křovinořezem, sekačkou či motorovou pilou). Zabezpečení těchto podmínek opět souvisí se zvýšením nákladů na daná opatření.
- c) **Cestovné.** Nejen v souvislosti s nárůstem cen PHM se jedná o velmi variabilní položku. Péče o špatně dostupné, vzdálené a vzácné lokality vyžaduje vyšší cestovní náklady (včetně času stráveného na cestě) a není tak možné s nimi počítat v běžných ceníkových sazbách.

Tabulka 1: Přehled skutečných nákladů na vzdálenější lokality nebo lokality vyžadující speciálnější péči v závislosti na biotopu

Biotop	Průměrné celkové náklady	Interval celkových nákladů	Zkreslující okolnosti
mezofilní louky a stepi	56 640 Kč	35 100 Kč – 73 149 Kč	množství biomasy, bez odvozu biomasy, pomoc dobrovolníků
mokřadní louky	56 964 Kč	52 574 Kč – 81 670 Kč	
rašeliniště	63 106 Kč	48 211 Kč – 78 000 Kč	
lužní lesy	57 708 Kč	54 038 Kč – 61 378 Kč	
<i>z toho režijní náklady</i>	28 %	17 – 51 %	<i>náklady na cestovné závisí na vzdálenosti lokality</i>

C. Návrh položek, které by měly být zohledňovány nad rámec základních sazeb a příplatků

- **potlačování expanzivních a invazních druhů** dle podmínek uvedených v bodu A. Principy superbiodiverzitního přístupu
- **cílená podpora ohrožených druhů mozaikovitou sečí/pastvou** dle podmínek uvedených v bodu A. Principy superbiodiverzitního přístupu
- **cílená podpora ohrožených druhů ručním pletím**
- **přímá potřeba složité skladby stáda**
- **teplotní podmínky** na stepních (zejména svažitéch) lokalitách v termofytiku – typicky jižní svahy oblasti Jižní Moravy, Českého středohoří, Středního Polabí a Českého krasu
- **nemožnost příjezdu motorovým vozidlem na lokalitu**
- **příplatky za nutnost odvozu např. mokré biomasy** (nahradit „likvidace biomasy“ jako součást hektarové položky za „vymístění/odstranění/využití biomasy na místě s ohledem na biodiverzitu, ochranářsky správným způsobem“, tj. využití k vytvoření spálenišť nebo úkrytišť, zimovišť a líhnišť na místě)
- **cestovné** – sazby za km
- **výřezy náletových dřevin** (aktuální sazby odpovídají nákladům na samotné výřezy, nikoli na úklid a likvidaci, případně zátěr)